

Hoseya Chilongole

Chitabu cha Hoseya changusimila kuwala kikala kwa Hoseya na kulota kwa heye kwa chiuloli. Hoseya 1:1 yangulonga kota nakalavya uloli kuli mhela wa ulongozi wa wandewa wane wa Yuda na kuli ulongozi wa mndewa wa Isilaeli. Nakaluka kulavya uloli kuli mwaka wa miya saba na makumi gahano, Yesu loyawelee yang'hali kupondigwa. Hailinguzeleka kota Hoseya yuye ndo yandiche chitabu achi ama yunji.

Hoseya nakalawa kuli undewa wa kasikazini mwa Isilaeli na ulonzi winji wa heye wa chiuloli nawali kuwala isi yila. Nguluwi nakamlajiza Hoseya yamhese mdala mng'hondwa yalinguchemigwa Gomeli (1:2). Hoseya na Gomeli nawali na wana wadatu, ila Gomeli nakamleka Hoseya na kuwa na mlume yunji. Hamba Nguluwi nakamlajiza Hoseya yalutilile kumgana Gomeli hanga nayali yaditile ung'hondwa (3:1). Ivyazi lyawo nalyali ndo ulajilo wa igano hali Nguluwi na Waisilaeli. Hanga Waisilaeli nawali wambelenhuche Nguluwi kwa kujifugamila jimalukolo, ila nakalutilila kuwagana Waisilaeli kwa kukundigwa na kulagana kuwalohola wanhu wa isi ayo. Uloli wa Hoseya nautawiza kukundigwa na kunoga kwa igano lya Nguluwi.

Gali mgati

1. Sula ya 1-3 zangusimila kuwala kikala kwa Hoseya na Gomeli kuholeka na Hoseya.

2. Sula ya 4-14 zangusimila kuwala kuleka kukundigwa kwa wanhu wa Isilaeli na igano lya kwimilila lya Nguluwi.

¹ Ulonzi wa Mkulu Nguluwi woumuyile Hoseya mwana wa Beeli, mihela ja ulongozi wa Usiya na Yotamu na Ahasi na Hesekiya wawele ndo wandewa wa Yuda na mhela wa ulongozi wa Yeloboamu mwana wa Yoashi, mndewa wa Isilaeli.

Mche na wana wa Hoseya

² Mkulu Nguluwi loyaluche kulongasa na Waisilaeli kwa kukolela Hoseya, nakamlonjela hino, “Ulute ukamhese mdala mng'hondwa leka uponde naye wana wa ung'hondwa, kwa vila wanhu wa isi yino wangudita ung'hondwa winji kwa kundeka heni.”

³ Hoseya nakaluta, nakamhesa Gomeli, mhinza wa Dibulaimu. Gomeli nakawa na himila, nakampondela Hoseya mwana msongolo.

⁴ Mkulu Nguluwi nakamlonjela Hoseya, “Mwana ayo mcheme ‘Yesileeli*,’ kwa vila naupona mhela uchefu hela, ndoligaza ivyazi lya Yehu kwa chiwalo cha kukopola koyaditile ako Yesileeli. Nani ndowusa undewa wa Isilaeli.

⁵ Zuwa alyo ndopungula mong'ho wa Isilaeli ako kuli ibindi lya Yesileeli.”

⁶ Gomeli nakawa na himila kahi, nakaponda mwana mhinza. Mkulu Nguluwi nakamlonjela

* **1:4 1:4** *Yesileeli* Kwa Chiebulaniya ulonzi awu una mana Nguluwi kangunyaalaga. Mwana wa Hoseya nakachemigwa Yesileeli kwa chiwalo cha mbuli zilawile hala kuli ibindi lya Yesileeli.

Hoseya, “Mwana ayo mcheme ‘Lo-luhama[†],’ kwa vila silajila kahi igano kuli ng’handanda ya Isilaeli leka ndeche kuwalechela.

⁷ Ila ndolajila igano kuli ng’handanda ya Yuda, nani ndowalohola ne upinde ne ipanga ama ngondo ne kwa falasi ne kwa wakwina falasi, ila heni, Mkulu Nguluwi, Nguluwi wa hewo ndowalohola.”

⁸ Gomeli loyamlecheze kong’ha Lo-luhama, nakawa na himila na kumpondela Hoseya mwana yunji msongolo.

⁹ Mkulu Nguluwi nakamlonjela Hoseya, “Mwana ayo mcheme ‘Lo-ami[‡],’ kwa vila hemwe hamuwele wanhu wa heni ne nani siwa Nguluwi wa hemwe.”

Isilaeli yowichigwa goya

¹⁰ Ila Waisilaeli wowa wenji kota sangalaza hafungo ha bahali, ziwele haziweza kupimigwa ne kuwazigwa. Hanga Nguluwi nakawalonjela, “Hemwe hamuwele wanhu wa heni,” lelo kowalonjela, “Hemwe ndo wana wa Nguluwi yawele mkomu.”

¹¹ Wanhu wa Yuda na wanhu wa Isilaeli wochilumba hamwe kahi na kumhagula chilongozi wa hewo yumwe, mbuli za hewo zolutilila goya kuli isi ya hewo. Zuwa alyo lya Yesileeli lyowa likulu ng’hatu.

2

¹ Muwacheme wakalumbu wa hemwe, “Wanhu wa heni,” kahi muwacheme lumbe wa hemwe,

[†] 1:6 1:6 *Lo-luhama* Kwa Chiebulaniya ulonzi awu una mana hawele mganwa wa heni. [‡] 1:9 1:9 *Lo-ami* Ulonzi awu kwa Chiebulaniya una mana hamuwele wanhu wa heni.

“Waganwa wa heni.”

Ung'hondwa na magazo ga Isilaeli

² Mumdedeze mambo wa hemwe, mumdedeze,
kwa vila heye hawele mche wa heni,
nani siwele mlume wa heye.
Yalavye isisila lya ung'hondwa kumeho kwa heye
na yaleche ng'hatu ung'hondwa.

³ Wone haiwele ayo ndomvula nguwo yawe
mwanzi
na kumleka ne nguwo kota zuwa lila
loyapondigwe.

Ndomdita kota chiwala,
ndomgalamula yawe isi ya ng'halu
nani ndomkopola kwa ng'halu.

⁴ Silajila igano lya heni kwa wana wa heye,
kwa vila ndo wana wa ung'hondwa.

⁵ Mayawo nakadita ung'hondwa,
yoyaholile himila nakadita mbuli za kubasa soni.
Gomeli nakalonga,
“Ndowalutila wala ndiwaganile heni,
wawele wangumhaga heni chilyo cha heni na
mazi ga heni,
sufu ya heni na kitani ya heni, mafuta ga heni na
chakunwa cha heni.”

⁶ Lelo, ndoidinya nzila ya heye kwa miwa,
ndomzenjela lukanzi leka yaleche kuwa na nzila.

⁷ Gomeli kowawinza wala yawaganile, ila
howafika,
ena, kowapala, ila howona.
Hamba kolonga, “Ndohiluka kwa mlume wa heni
wa mwaluko,

kwa vila aho mwaluko nandali goya ng'hatu kusinda sambi.”

⁸ Isilaeli nayali havizelele kota heni ndo ndimpele nyhule na divai na mafuta, ndimpele sendi na zahabu kwa winji, ziwele nakamgalila mlungu Baali.

⁹ Lelo, mhela wa mbeta ndozihola nyhule za heni, ndoilavya divai ya heni inyale. Ndomsukula nguwo za heni za sufu na kitani, ziwele nazali kwa chiwalo cha kugubika umwanzi wa heye.

¹⁰ Lelo ndomvula yawe mwanzi hali wala yawaganile, haduhu munhu yoneche yoweza kumloholo kulawa mmoko mwa heni.

¹¹ Ndokudumya kusangalala na kuseka kwa heye kweng'ha, viwele ndo mnvina za heye za mwaka, na mnvina za kulawa kwa nyelezi, na mazuwa ga heye ga zuwa Iya Kwesela, na mnvina za heye zeng'ha ziwichigwe.

¹² Ndojiwifya mizabibu ja heye na mitini ja heye, jiwele nakalonga nakapegwa heye kulawa kwa yawaganile, ndojidita jiwe chisosolo, migongolo ja kisolo jojidita jiwe chilyo.

¹³ Ndomgaza kwa chiwalo cha mazuwa goyawafunyizile ubani Mabaali, loyajinolije kwa pete na kwa maganga ga sendi nyinji na kuwalutila yawaganile heye,

ila heni nakasemwa, heni Mkulu Nguluwi ndangulonga.

Igano lya Mkulu Nguluwi kwa wanhu wa heye

¹⁴ Lelo, ndomdita yanyhulichize ndomlongoza mbaka kuchiwala na kulongasa naye kwa uliholile.

¹⁵ Ako ndomhilulila migunda ja heye ja mizabibu, ibindi lya Akoli* ndolidita liwe lwizi lwa kitumbila.

Kombinza kwa kugana heye kota vyoyawele mhinza, kota mhela vyoyalawile kuli isi ya Misili.

¹⁶ Heni Mkulu Nguluwi ndangulonga hino, “Zuwa alyo, hegwe konyhema ‘Mlume wa heni,’ hunyhema kahi ‘Mkulu wa heni.’ ”

¹⁷ Kwa vila ndokusa matagwa ga Baali kuli mlomo wa heye, holanda kahi kwa matagwa ga milungu ajo.

¹⁸ Ndodita ilagano kwa chiwalo cha hewo, na migongolo ja kisolo na videje na vilumbigwe vilingutambala kuli misanga, vileche kukulumiza.

Ndodumya upinde na ipanga na vinhu vya kitowela ngondo hali isi, leka wikale kwa kikala goya.

¹⁹ Ndokudita uwe mche wa heni mazuwa gose, ndokuhesa kwa kutanganika na hachi, kwa igano lya kwimilila na isungu.

²⁰ Ena ndokuhesa kwa kukundigwa,

* **2:15 2:15** Akoli Kwa Chiebulaniya ndo ibindi lya magazo.

nagwe konzela heni Mkulu Nguluwi.

²¹ “Kuli zuwa alyo, heni Mkulu Nguluwi ndangu-longa,
ndogakunda maya ga ulanga ga kutowa kwa nhonya,
ulanga nawo wokunda maya ga misanga.

²² Misanga najo jokunda maya ga nyhule na divai na mafuta,
navyo vyokweneza kugana kwa Yesileeli.

²³ Ndomnyala Yesileeli kuli isi kwa chiwalo cha nene baha,
nani ndolajila igano lya heni kwa heye,
yula yawele nandimchema, ‘Hauwele mganwa wa heni.’
Yula ndimchemile, ‘Hegwe hauwele munhu wa heni,’
ndomlonjela, ‘Hegwe ndo munhu wa heni,’
naye kolonga, ‘Hegwe ndo Nguluwi wa heni.’ ”

3

Hoseya kangihanyisa na mche wake

¹ Mkulu Nguluwi nakandonjela, “Ulute ukalajile igano lya hegwe kwa mche wako kahi, hanga nakaganigwa kwa ung'hondwa na mlume yunji. Umgane kota Mkulu Nguluwi vyoyalinguwagana Waisilaeli, hanga hewo wangujigalamchila milungu na kugana kulavya vilundo vya zabibu zikalile kwa milungu ajo.”

² Lelo, nandimgula ayo mdala kwa sendi gilamu miya imwe na makumi saba na kilo miya imwe na makumi gahano ga shayili.

³ Hamba nandimlonjela, “Kochikala na heni kwa mazuwa menji, hulinguganigwa kuwa

mng'hondwa ama kuwa mche wa mlume yunji, nani kahi ndowa wakukundigwa.”

⁴ Ahyo ndo Waisilaeli vyowowa. Wochikala kwa mhela winji ne mndewa ama mkulu ne nhambiko ne ilingo lya maganga ne mtambika mkulu ne limalukolo.

⁵ Hamba, Waisilaeli wohiluka na kumpala Mkulu Nguluwi, Nguluwi wa hewo na mlewana wa Daudi, mndewa wa hewo. Ahyo wokwaluka kumdumba Mkulu Nguluwi na kubeteza kunoga kwa heye kuli mazuwa ga kuduma.

4

Nguluwi kanguwalonjeleza wanhu wa Isilaeli

¹ Mhulichize ulonzi wa Mkulu Nguluwi, hemwe Waisilaeli,

kwa vila Mkulu Nguluwi kanguwang'ung'utila wanhu walingikala kuli isi ayi.

“Haduhu kahi kukundigwa ne igano lya kwimilila kuli isi,

haduhu yalingumzela Nguluwi kuli isi ayi.

² Hana kupanjila na uhadi na kukopola yeka, uhizi na ung'hondwa,

ne kuwa na kuduma, na kubohola danda kwa kulutilila.

³ Ahyo isi yeng'ha naikala, weng'ha walingikala amo wanguwa ng'hochele hamwe na migongolo ja kisolo na videje, mbaka somba za mbahali zangudumigwa.

Nguluwi kanguwang'ung'utila watambika

⁴ “Ila wanhu waleche kulonjelezwa ne kumlonjeleza yunji,

kwa vila heni ndangukulonjeleza hegwe mtambika.

⁵ Hegwe kwangikwang'hwalaga nemisi, naye mloli wa udesi kangikwang'hwalaga hamwe na hegwe nechilo.

Ahyo, ndomdumya mayako, yawele ndo Isilaeli.

⁶ Wanhu wa heni wangudumigwa kwa vila wahela uwanzi.

“Kwa vila hegwe nakuulema uwanzi, nani nandikulema kuwa mtambika wa heni, kwa vila nakugasemwa malajizo ga Nguluwi wa hegwe,

nani kahi ndowasemwa wana wa hegwe.

⁷ Vila watambika vyowonjezeche, ndo weng'ha vyowalutilile kudita gehile hali heni. Lelo, ndoludita lutogo lwa hewo luwe chinhu cha soni.

⁸ Wangigutiza kwa ndolendole za wanhu wa heni wawele na gehile, wana maya ng'hatu ga kuwona nawadita gehile.

⁹ Magazo gawele gowafika wanhu, ndo gowafika watambika kahi.

Ndowatowa kwa chiwalo cha gowalingudita, ndowahilulila kwa madito ga hewo wawo.

¹⁰ Wolya, ila hawochiguta, wodita ung'hondwa, ila hawoponda wana, kwa vila nawandeka heni Mkulu Nguluwi, na kujiwinza milungu kota wang'hondwa.

Nguluwi kangukupanjila kufugamila milungu

¹¹ “Divai inyale na ya katali, vyangusa uwanzi.

12 Wanhu wa heni wanguganaga utanzi kulawa
kuli jimalukolo,
ngoda ya hewo ya ulaguzi ndo yanguwapaga
ulonzi.

Muhe wa ung'hondwa nauwadita hewo wajilile,
nawadita ung'hondwa kwa kujifugamila milungu
jinji,
nawandeka heni Nguluwi wa hewo.

13 Wangulavya nhambiko kuli vinhembenhembe
vya vidunda,
ena, wangulavya nhambiko kuli vidunda,
hasi ha migodi ja miyaloni na migodi ja migude na
migodi ja ukwaju,
kwa vila lubehelo lwa migodi ajo ndo lunoga.
Ahyo wahinza wa hemwe wanguditaga
ung'hondwa,
na wache wa wana wa hemwe wanguditaga
ung'hondwa.

14 “Ila siwatowa wahinza wa hemwe howowa
wodita ung'hondwa,
ne wache wa wana wa hemwe howodita
ung'hondwa,
kwa vila walume hewo wawo ndo walingulutasa
na wang'hondwa,
na kulavya nhambiko hamwe na hewo hali
milungu kota wang'hondwa.
Wanhu awa walihela kuvizela, ndikomya wodu-
migwa!

15 “Ndikomya, hemwe Waisilaeli mwa
wang'hondwa,
ila, mleche kuwadita wanhu wa Yuda wawe na
nongwa!

Mleche kuluta honhu helile ako Giligali,
ne kuluta kula Beti-aveni,
ne kilaha, 'Kota Mkulu Nguluwi vyoyalingikala!'
¹⁶ Waisilaeli wana nhumbula zigagadale,
kota libwa liwele na chijeni.
Ndaze lelo Mkulu Nguluwi yawadime,
kota ming'holo kuli honhu hagazi ha kudila
migongolo?
¹⁷ Wanhu wa Isilaeli nawelumba na jimalukolo.
Waleche walutilile!
¹⁸ Kota vila chilundo cha wagalile,
wangulutilila na ung'hondwa wa hewo,
vilongozi wa hewo wanguganaga ng'hatu soni.
¹⁹ Lelo, chivuluvumbi chowawembelusa,
wozonela soni nhambiko za hewo kwa milungu ja
udesi.

5

Waisilaeli wangutagusigwa

¹ "Mhulichize hemwe watambika,
muwiche goya makutu, hemwe Waisilaeli!
Mhulichize, hemwe ivyazi lya mndewa,
namuwa idiwa kwa wanhu wa Misipa,
namuwa utandawala wa kuwagwiliza wanhu wa
Taboli,
ahyo, motagusigwa kwa kuwalongoza wanhu
leka wawe kutali na Nguluwi.
² Walingubelenhuka nawonjeza lukami
kukopola.
Nani ndowagaza weng'ha.
³ Ndangugazela geng'ha kuwala wanhu wa Isi-
laeli,
hawevisile hali heni.

Hemwe wanhu wa Isilaeli namdita ung'hondwa,
hemwe mweng'ha namkokomoka.

*Hoseya kanguwakanya wanhu kuwala
kujifugamila milungu*

⁴ “Madito ga hewo ganguwalemeza kumhiluchila
Nguluwi wa hewo.

Mnhumbula za hewo nammema ung'hondwa,
hawalingumhulichiza Mkulu Nguluwi.

⁵ Kidaya kwa Isilaeli kwangoneka hazelu,
wanhu wa Isilaeli wochikwang'hwala hali
nongwa ya hewo,
wanhu wa Yuda nawo wochikwang'hwala
hamwe na hewo.

⁶ Mhela howoluta na vilundo vya hewo
vya ming'holo na misenga,
kumpala Mkulu Nguluwi,
hawoweza kumona,
kwa vila nakebagula na hewo.

⁷ Hawawele wa kukundigwa hali Mkulu Nguluwi,
nawali na wana kulawa kwa wadala wANJI.
Lelo, mnvina za hewo za kulawa kwa nyelezi
zowadumya,
hamwe na migunda ja hewo.

Wanhu wa Yuda na wa Isilaeli wangitowa

⁸ “Mpembe mhalamhanda ya ngondo ako Gibeya,
mpembe talumbeta ako Lama.

Mlandule lizi lya nyhemo ako Beti-aveni.
Hemwe wanhu wa Benjamini,
mng'honyo wa hemwe ka kumbele.

⁹ Zuwa lya magazo,
Isilaeli yowa kota kugunucho!
Chondiwikula hamba hali nhanzi za Isilaeli,

ndikomya, ndo mbuli ilinguya kulawila.

¹⁰ Vilongozi wa Yuda nawali kota walinguhejeza maganga ga mbaka.

Ndobohola ng'halazi ya heni mchanya mwa hewo,

kota mazi tendema.

¹¹ Wanhu wa Isilaeli nawagazigwa, utaguso nauwakolela,

kwa vila nawanuwila kuwinza upoka wa kufugamila jimalukolo.

¹² Ahyo, heni Nguluwi nda kota fukuzi kwa wanhu wa Isilaeli,

kota chilonda chihile kwa wanhu wa Yuda.

¹³ Wanhu wa Isilaeli lowauzelele utamwa wa hewo,

ena, wanhu wa Yuda lowachizelele chilonda cha hewo,

wanhu wa Isilaeli nawaluta Ashulu,

kulanda utanzi kwa mndewa mkulu,

ila heye hawezile kusa utamwa wa hewo,

hawezile kuchidita chilonda cha hewo chipone.

¹⁴ Kwa vila ndowa kota isimba kwa wanhu wa Isilaeli,

kota isimba hali wanhu wa Yuda.

Ndowadadula vihande vihande na kuka,

ndowahola na haduhu yawele yowalohola.

¹⁵ Ndohiluka hali honhu ha heni na kibagula na hewo

mbaka howoikunda nongwa ya hewo na kupala kumeho kwa heni.

Magazo ga hewo gowatagusa leka wamhale kwa kikangaza.”

6

Kumgalamchila Nguluwi kulihela makundo

¹ Wanhu wangu long, “Muye, tumgalamchile
Mkulu Nguluwi!

Heye yuye nakatudadula,
ila heye yuye kotudita tupone,
nakatulumiza, ila heye yuye kovidita vilonda vya
hetwe vipone.

² Hogokola mazuwa meli, kotudita tuwe wakomu
kahi,
ena, kuli zuwa lya kadatu kotuzilipula leka tikale
hamwe na heye.

³ Lelo tumkunde,
tikangaze kumzela Mkulu Nguluwi.
Ndikomya, kuya kwa heye ndo kota lufuku,
heye kotuyila kota nhonya za ng'humbusa walimi,
kota nhonya za luhela zilingutowela isi.”

⁴ Ila Mkulu Nguluwi kangulonga hino,
“Ndiwaditile choni, hemwe wanhu wa Isilaeli?
Ndite choni kwa hemwe wanhu wa Yuda?
Igano lya kwimilila lya hemwe kwa heni ndo kota
ng'hungugu ya mitondo,
kota nungwi ilingwajilila himahima.

⁵ Ahyo nandiwavaba hemwe kwa nzila ya ulonzi
wa waloli,
nandiwadumya kwa ulonzi wa heni,
utaguso wa heni wangulawa kota lumuli lwa kub-
wemwenzuka.

⁶ Kwa vila chondilingugana kwa hemwe ndo
igano lya kwimilila, haiwele nhambiko,
kumhulichiza Nguluwi, kusinda kulavya nham-
biko za kulakazwa.

⁷ Ila hewo nawalibena ilagano lya heni
kota vyoyaditile Adamu,
ako hawawele wa kukundigwa kwa heni.

⁸ Gileadi ndo muji wa wehile,
nawenela danda.

⁹ Kota walinguvaba vyowalingumbeteza munhu
mnzila,
ndo hihyo watambika vyowalingudita,
wanguwakopola wanhu kuli nzila ilinguluta
Shekemu,
ena, wangudita wihe ukulu.

¹⁰ Nandiyona mbuli ya kuzudiza ng'hatu hali
Waisilaeli.

Wanhu wa Isilaeli wangujibilimila milungu jinji
kota wang'hondwa,
ena, Waisilaeli nawedita wawe wakokomoche.

¹¹ Namwe wanhu wa Yuda hihila.

“Nandiwawichila hemwe mhela uwele mohiluka
kulawa kuli isi ya chijenzi,

7

¹ “chila mhela longanile kuwalohola Waisilaeli,
wihe wa wanhu wa Isilaeli nawali ugubuligwa,
madito gehile ga Samaliya nagali golawila.

Wangudita uhadi,
wahizi wangubena ng'handu,
wabokaji wanguvaba mnzila.

² Hawalingijesa ne hado kota heni,
ndangukumbuchila gehile ga hewo geng'ha.
Lelo madito ga hewo gehile nagawazunguluta
banzi zeng'ha,
geng'ha gowaditile ga kumwando kwa heni.

3 “Wangumdita mndewa yasangalale kwa wihe
wa hewo,
wanguwadita vilongozi wasangalale kwa udesi
wa hewo.

4 Weng'ha ndo wang'hondwa,
hewo wana maya kota itanulu liwichigwe chiluli
chiwele yalingubanika mibumunda halingu-
ganigwa kuchibwina,
kulawa hala hoyatijile utimbo
mbaka hala ibumunda holiwa goya kwa
kubanichigwa.

5 Kuli mnvina ya mndewa,
nawawadita vilongozi wa hewo wagale ng'hatu
mbaka wadeche,
naye mndewa nakehanza hamwe na walingudita
idaba.

6 Kota itanulu vyolilingwaka,
nhumbula za hewo zangwaka kwa maya,
nechilo yeng'ha ng'halazi yangulavya iyosi,
hoifika mitondo, yangwaka kota milapi ja chiluli.

7 Weng'ha wana ng'halazi kota itanulu lilingwaka
wanguwadumya vilongozi wa hewo.
Wandewa wa hewo weng'ha nawagwa,
haduhu ne yumwe hali hewo yalingundanda
utanzi.”

*Wanhu wa Isilaeli wangitumbila kwa wanhu wa
isi zinji*

8 Nguluwi kangulutilila kulonga,
“Wanhu wa Isilaeli wangihanza na wanhu wa isi
zinji,

wangoneka kota ibumunda liwele halipile.

9 Wajenzi wanguhola mong'ho wa hewo,
ila hewo hawavizelele,

mbuliza nazenela kumutwi kwa hewo,
ila hewo wahela mbuli yoneche.

¹⁰ Kidaya kwa wanhu wa Isilaeli kwangilajila hali
hewo,

hanga aga geng'ha gangulawila,
ila hawangalamchile heni Mkulu Nguluwi, Ngu-
luwi wa hewo, ne kumhala.

¹¹ Wanhu wa Isilaeli ndo kota ng'hunda,
wanguhadigwa chiubewe na wahela nyhala,
mhela umwenga wanguchema Misili,
mhela wunji wangugaluchila Ashulu.

¹² Mhela howoluta, ndotoza utandawala wa heni
mchanya mwa hewo,
ndowakwega leka wagwe kota videje.
Hondihulika mbuli kota naweting'hana, ndowag-
wiliza.

¹³ Wochona, kwa vila nawajilila.
Kudumigwa kuwafiche, kwa vila nawambelen-
huka heni.
Nangana kuwagombola, ila wangulonga udesi
kwa heni.

¹⁴ Hawandilile kulawa mnhumbula za hewo,
ila wangulombocheza kuli vinhanda vya hewo.
Wangidumulaga kwa chiwalo cha kumfugamila
Baali, leka wapate nyhule na divai inyale,
ila wanguhinduchila kutali na heni.

¹⁵ Hanga nandiwalangusa na kuwapa mong'ho,
ila wangunuwila kudita gehile hali heni.

¹⁶ Hawalingungalamchila Heni Mbele Kuchanya
Ng'hatu,
wa kota upinde ulihela mong'ho.
Vilongozi wa hewo wobagama kwa ipanga,
kwa chiwalo cha ulonzi wa hewo wa ng'halazi.

Ahyo, wobezigwa kuli isi ya Misili.

8

Nongwa ng'hulu za isi ya Isilaeli za kujifugamila jimalukolo

¹ “Mpembe mhalamhanda!

Mng'honyo kanguya kota ikungule,
kuivaba ng'handu ya Mkulu Nguluwi,
kwa vila nawalibena ilagano lya heni
na kulibelenhuka ilajizo lya heni.

² Waisilaeli wangundilila wolonga,
'Gwa Nguluwi wa hetwe, twangukuzela.'

³ Ila wanhu wa Isilaeli nawazibeza mbuli zinojile,
ahyo, wang'honyo wowawinza.

⁴ “Nawewichila wandewa ne kukundigwa na
heni,
nawehagulila vilongozi ne heni kuwalonjela.
Kwa sendi za hewo na zahabu za hewo, nawe-
gongomanyila limalukolo
mbuli iwele yowadumya hewo wawo.

⁵ Hemwe wanhu wa Samaliya, mtoze kutali li-
malukolo lya hemwe lya ilogota.

Ng'halazi ya heni yangwaka kwa hemwe.
Nili mowa mlihela nongwa?

⁶ Namwe Waisilaeli hihyo du!

Alyo limalukolo lya hemwe naligongomanyigwa
na munhu hela,

haliwele Nguluwi.

Ena! Limalukolo lya ilogota lya Samaliya lyobe-
nangwa!

⁷ “Walingunyala mbeho, wobeta chivuluvumbi!

Mizuchila ja hewo ja nyhule jiwele kuli migunda
hajiweza kulela nyhule yoneche.

Wone jolela, mbeta azo wolya wajenzi.

⁸ Waisilaeli nawamelwa,
lelo wa hali wanhu wa isi zinji,
kota chinhu chisowile utanzi,

⁹ kwa vila nawaluta Ashulu kulanda utanzi,
kota idogowi lya kisolo lilingulubaluba liliyeka.
Wanhu wa Isilaeli nawalipa sendi kwa wamizi wa
Ashulu, leka kuwamila hewo.

¹⁰ Hanga nawagula utanzi kwa wanhu wa isi zinji,
ila ndowakungajiza.

Wowa ng'hochele kwa kutunyigwa na mndewa
yawele na mong'ho.

¹¹ “Hanga wanhu wa Isilaeli nawezenjela honhu
ha kulavila nhambiko kwa winji, kwa chi-
walo cha nhambiko za gehile,
honhu aho ha kulavila nhambiko, nahawa honhu
ha kuditila gehile.

¹² Nanyandika mbuli nyinji kwa chiwalo cha
hewo,
kuwala malajizo ga heni, ila nawazona kota
chinhu chijenzi.

¹³ Wangulavya nhambiko,
na kulya miwunde jake,
ila heni Mkulu Nguluwi hambe nojezwe nawo.
Ndangukumbuchila gehile ga hewo,
ndowagaza kwa gehile ga hewo,
ndowahilusa kuli upogozi kula Misili.

¹⁴ Waisilaeli nawamsemwa Yawalumbile,
nawezenjela ng'handanda za sendi nyinji ng'hatu,
wanhu wa Yuda nawajizenjela ngome miji minji,

ila ndohilika chiluli kuli miji ajo,
na kuzilakaza ngome za hewo.”

9

Magazo kwa chiwalo cha gehile ga wanhu wa Isilaeli

¹ Mleche kusangalala hemwe Waisilaeli!
Mleche kudita mnvina kota wanhu wa isi zinji,
kwa vila namuwa wang'hondwa kwa kumleka
Nguluwi wa hemwe.

Namgana kupegwa sendi kwa chiwalo cha
ung'hondwa,
chila honhu ha kupululila nyhule.

² Honhu ha kupululila nyhule na honhu ha
kukamila divai haviweza kuwadita wanhu
wegute,
hampata divai inyale.

³ Hawochikala kuli isi ya Mkulu Nguluwi,
ena, wanhu wa Isilaeli wohiluka kuli upogozi ako
Misili,
wolya chilyo chikokomoche ako Ashulu.

⁴ Hawomlavila Mkulu Nguluwi nhambiko ya di-
vai,
ne nhambiko za hewo haziweza kumnojeza.
Chilyo cha hewo chowa kota chilyo cha matanga,
weng'ha wawele wolya chilyo acho, wowa
wakokomoche.

Chowa chilyo cha kuwadita wegute hela,
hachiwa chinhu cha kuchigala kuli Ng'handanda ya
Mkulu Nguluwi.

⁵ Modita choni kuli zila mnvina ziwichigwe,
kuli mnvina za Mkulu Nguluwi? Hamuweza.

⁶ Hombilima kudumigwa kwa isi ya hemwe,

Misili yowabochela,
ila vilaga vya hemwe vyanguwabeteza ako Mem-
fisi.

Misolo johola honhu ha ng'hano za sendi,
miwa jomema kuli mihema ja hemwe.

⁷ Mazuwa ga magazo nagoya,
ena, mazuwa ga kuhilula chibida nagafika,
Waisilaeli wanguganigwa wauzele mhela awo!
Hemwe mwangulonga, “Mloli ka mpoka,
yalingulongozwa na muhe kana lukwale.”
Mwangulonga ahyo kwa chiwalo cha winji wa
gehile ga hemwe,
kwa vila namumzudila heye.

⁸ Mloli ka mwamizi wa wanhu wa Isilaeli honhu
ha Nguluwi,
ila honeche hoyalinguluta kanguwichilwa idiwa
kota chideje na yalingupelemba.
Mbaka kuli ng'handa ya Nguluwi wa heye kan-
guzudilwa.

⁹ Hemwe namwinjila kuli wihe,
kota vyoiwele kula Gibeya.
Nguluwi kozikumbuchila nongwa za hemwe,
na kuwagaza kwa chiwalo cha gehile ga hemwe.

¹⁰ “Hondiwapatile Waisilaeli, nawali kota kupata
zabibu kuchiwala.

Londiwawene wasekulu wa hemwe, nayali goya
kota mafuza ga mwaluko kuli igodi lya
mtini.

Ila hala howafichile ako Baali-peoli,
nawalifugamila lila limalukolo lya Baali,
nawawa izudizo kota acho chowachiganile.

¹¹ Ukulu wa Isilaeli woguluka kota chideje,

wana hawopondigwa kahi,
ne kuwa na himila.

¹² Hanga wowalolela wana, ndomkopola chila
yumwe wa hewo.

Wochona hewo hondiwareka waliyeka!

¹³ Kota vyombonile aho mwaluko,
Isilaeli nayali kota igodi lideche lya Tilo kuli ibindi
linojile,
ila lelo Isilaeli yomlapa kuwahilika wana wa
hewo wakopoligwe.”

¹⁴ Uwagaze wanhu awa gwa Mkulu Nguluwi!
Ila kowagaza ndaze?
Uwadite wache wawo wawe mhende,
uwadite wawe walihela matombo ga konyeza
wana wa hewo.

¹⁵ Mkulu Nguluwi kangulonga hino,
“Wihe wa hewo weng’ha nawaluchila Giligali,
ako ndo nyaluche kuwazudila.
Kwa chiwalo cha wihe wa madito ga hewo,
ndowawinga haluga hangu.
Siwagana kahi.
Vilongozi wa hewo weng’ha ndo walingubelen-
huka.

¹⁶ Wanhu wa Isilaeli nawatowigwa,
nawali kota igodi liwele na mizabi jikalile,
hawoponda wana.
Wone woponda, ndowakopola wana wa hewo
wawaganile.”

¹⁷ Nguluwi nakawalema, kwa vila
hawamhulichize,
wowa wanhu wa kulubaluba, hali wanhu wa isi
zinji.

10

Wanhu wa Isilaeli wangudumigwa kwa kufugamila jimalukolo

¹ Waisilaeli nawali kota mzabibu unojile lukami, ulingulavya mafuza gake.

Mafuza gake vyogalutilile konjezeka, ndo vyowalutilile kizenjela honhu ha kulavila nhambiko kwa chiwalo cha milungu.

Isi vyoilutilile kudedemka, ndo vyowalutilile kunoliga mizengo jawo ja kufugamila.

² Mnhumbula za hewo nammema uhadi, lelo wangulapigwa wahole nongwa ya hewo. Mkulu Nguluwi kobomola honhu ha kulavila nhambiko ha hewo na kujiwifya mizengo ja hewo ja kufugamila.

³ Hamba wolonga, “Twahela kahi mndewa, kwa vila hatumdumbile Mkulu Nguluwi. Ila hanga twahawele na mndewa yahatuditile choni?”

⁴ Chowalingulonga ndo ulonzi hela, wangilaha na kikundiza kwa udesi, hachi haiwele hachi kahi, yanguzuka kota misolo ja dunga kuli mgunda.

⁵ Wenyeng'haye wa Samaliya wokakama kwa chiwalo cha limalukolo lya ilogota lya ako Beti-aveni. Wanhu wake wolilombochezela alyo limalukolo lya ilogota, mbaka watambika walingulifugamila wolila kwa chiwalo cha limalukolo alyo,

kwa vila lutogo lwa ilogota alyo nalulavigwa.

⁶ Limalukolo alyo lyohilikwa Ashulu, kota kodi kwa mndewa mkulu.

Wanhu wa Isilaeli wobasigwa soni,

Waisilaeli wolyonela soni limalukolo lya hewo.

⁷ Mndewa wa Samaliya koholigwa kota chihande cha nhagala ndodo ya igodi kuli lwanda.

⁸ Honhu ha kufugamila kuli Aveni, howifigwa

kwa vila ndo gehile ga Isilaeli.

Miwa na misolo vyokula na kugubika honhu ha kulavila nhambiko ha hewo.

Nawo wovilonjela vidunda, “Mtugubiche”

na vidunda vidodo, “Mtugwile.”

Wanhu wa Isilaeli wobeta chowanyalile

⁹ Hemwe Waisilaeli, namdita gehile kulawa kula Gibeya,

mng'hali mlutilila kahi.

Ndikomya, ngondo yowadumya wehile kuko Gibeya.

¹⁰ Mhela wondiuganile ndowagaza,

wanhu wa isi zinji wochikungajiza kwa chiwalo cha hemwe,

leka wawawiche mchinweng'ho,

kwa chiwalo cha gehile ga hemwe menji.

¹¹ Isilaeli ndo ilogota idala, lilangusigwe goya,

liwele lyanguganaga kupulula nyhule,

lelo ndoliwoha ngwamo kuli singo yake inojile.

Ndomwendesa Isilaeli,

Yuda yangumlapa yalime, kwa ihuka heye yuye,

ena, Yakobo kolima kwa ihuka.

¹² Mnyale kutanganika kwa chiwalo cha hemwe, namwe mobeta igano lya kwimilila,

mlime migunda ja hemwe, kwa vila mhela wa
kumhala heni Mkulu Nguluwi naufika,
nani ndowegalila hemwe kutanganika.

¹³ Ila hemwe namlima na kunyala wihe, nambeta
kubunza,
namulya mafuza ga uhadi wa hemwe.
Hegwe Isilaeli nakitumbila mong'ho wa gwegwe
baho
na winji wa wamizi wa hegwe.

¹⁴ Ahi ndo ngondo vyoikwinuka hali wanhu wa
hegwe,
ngome za hegwe zeng'ha zowifigwa,
kota Shalimani vyoyaiwifile Beti-alibeli kuli zuwa
lila lya ngondo.

Mhela wadala wamwenga na wana wa hewo vy-
owatozigwe kwa mong'ho kuli misanga.

¹⁵ Ahyo ndo vyoiwa kwa hemwe wanhu wa Beteli,
kwa chiwalo cha ukulu wa wihe wa hemwe.
Zuwa alyo holifika, mndewa wa Isilaeli kodu-
migwa ng'hatu.

11

Igano lya Nguluwi kwa wanhu wa Isilaeli

¹ “Waisilaeli vyowaweke wana, nandiwagana,
kulawa Misili nandiwachema wana wa heni.

² Ila vyondutilile kuwachema Waisilaeli,
ndo vyowalutilile kuluta kutali na heni.

Nawalavya nhambiko kwa Mabaali
na kujifunyizila ubani jimalukolo ja milungu.

³ Heni ndo ndiwalanguse wanhu wa Isilaeli ku-
jenda,
nene baha nandiwabata moko, ila hawavizelele,
kota heni ndo ndiwosele utamwa.

⁴ Nandiwalongoza kwa ng'weso za isungu ena, kwa ng'weso za igano, nambusa ngwamo msingo mwa hewo, heni nandinamiza na kuwalisa.

⁵ “Lelo, wohiluka kuli isi ya Misili, wolongozwa na mndewa wa Ashulu, kwa vila nawalema kunyhiluchila.

⁶ Ipanga lyowa kuli miji ja hewo, lyowifya mhajilo za lwizi lwa hewo na kulemeza kiwika goya kwa hewo.

⁷ Wanhu wa heni nawamula kundeka, hanga wochemigwa na Nguluwi Yawele Kuchanya,

haduhu ne yumwe yoweza kuwenula.

⁸ Gwa Isilaeli, ndoweza ndaze kukuleka? Ndoweza ndaze kukutoza, gwa Isilaeli? Ndoweza ndaze kukuditila kota muji wa Adima? Ndoweza ndaze kukudita kota muji wa Seboimu? Nhumbula ya heni naigaluka, isungu lya heni nalilutilila kuzuka.

⁹ Ndoilemeza ng'halazi ya heni ing'ang'ale, siwad-umya kahi wanhu wa Isilaeli, kwa vila heni ndo Nguluwi, siwele munhu. Heni ndo yelile hali hemwe, nani sikuya na ng'halazi.

¹⁰ Womhala heni Mkulu Nguluwi ndilingubuma kota isimba, hondibuma wokuya kwa heni kulawa kolizinji-laga isanya kuno wokakama.

¹¹ Heni Mkulu Nguluwi ndangulonga kota, wokuya kulawa Misili wokakama kota videje, woguluka kulawa Ashulu kota ng'hunda,

nani ndowahilula kuli ng'handanda za hewo.”

Gehile ga Isilaeli

¹² Wanhu wa Isilaeli wangunzunguluta kwa ulonzi wa hewo wa udesi na uhadi. Wanhu wa Yuda wang'hali wojendajenda na Nguluwi, wang'hali wa kukundigwa kwa Yawelee Yelile.

12

¹ Wanhu wa Isilaeli wangudita upoka kwa kuibilimisa mbeho ya kolilawilaga isanya nemisi yeng'ha,

na kuwa na udesi na kilewa ng'hatu.

Wangudita ilagano na wanhu wa Ashulu, na kulajiza mafuta ga mzeituni kulawa Misili.

² Mkulu Nguluwi kangung'ung'uta kuwala Yuda, komgaza Yakobo kwa kiwhana na nzila za heye na kumhilusila kwa kiwhana na madito ga heye.

³ Yakobo vyoyawelee mmunda nakebata chisigino cha mkulugwe,

kota munhu, naketwanza na Nguluwi.

⁴ Naketwanza na mhilisi na kumsumya, nakalila na kudedeza kupegwa uganililo wa heye. Nakamfika ako Beteli na kulongasa naye.

⁵ Mkulu Nguluwi Yawelee na Mong'ho, Mkulu Nguluwi ndo itagwa lya heye!

⁶ Ila yangukugana uhiluche kwa Nguluwi wa hegwe,

wibatilile igano lya kwimilila na hachi

na umbeteze Nguluwi wa hegwe mazuwa gose.

⁷ Yalinguguza vinhu kangutumiyaga vipimilo vya uhadi,

kanguganaga kuwabunza wanhu.

⁸ Wanhu wa Isilaeli wangitogolaga wolonga,
“Hetwe tuna lufufu ng'hatu, natidita tuwe na lufufu.

Hamwe na lufufu lwa hetwe lweng'ha, hawofika
mgati mwa hetwe nongwa yoneche ama
gehile.”

⁹ Mkulu Nguluwi kangulonga,
“Heni ndo Mkulu Nguluwi, Nguluwi wa hemwe,
heni ndo ndiwalavile kuli isi ya Misili!
Heni ndowadita mikale kahi kuli mihema,
kota vila kuli mazuwa ga mnvina za hemwe zi-
wichigwe.

¹⁰ Nandonga na waloli, nandiwapa uloli winji
na kulonga kwa nhelo kukolela hewo.”

¹¹ Ndaze, Gileadi haweke mwihe?
Wanhu wa heye hambe watanze chinhu!
Ndaze, hawalingulavya nhambiko za mibuguma
ako Giligali?
Honhu ha kulavila nhambiko za hewo,
howa kota vilundo vya maganga kuli mgunda
ulimigwe.

¹² Yakobo nakabilimila kuli isi ya Alamu,
nakakola mijito leka yapegwe mche,
nakadima ming'holo kwa chiwalo cha kupegwa
mche.

¹³ Mkulu Nguluwi nakamlajiza mloli kumlavya
Isilaeli kulawa Misili,
kwa nzila ya mloli nakamlolela.

¹⁴ Wanhu wa Isilaeli nawamzudiza ng'hatu Mkulu
Nguluwi,
ila Mkulu Nguluwi kowahilulila chibida, kwa
nongwa ya hewo ya kubohola danda,

kowagaza kwa mbuli zihile zowaditile.

13

Utaguso hali Isilaeli

¹ Mhela nhanzi ya Efulaimu vyoilonjile, wanhu nawakakama, nayali itogoligwe kuli Isilaeli, ila nayali na nongwa ya kumfugamila Baali, naye nakabagama.

² Lelo nawalutilila kudita gehile, nawegongo-manyila jimalukolo kwa sendi za hewo, jimalukolo jigongomanyigwe goya ng'hatu, jeng'ha ndo mijito ja walingugongomanya goya. Yangulonjigwa kuwala awa wanhu, “Walingulavya nhambiko kwa jimalukolo ja milogota, wa kota wanhu walingujinonela jimalukolo ja milogota!”

³ Lelo, wokwajilila kota ng'hungugu ya mitondo, kota nungwi ilinguka himahima, kota mhumba ilinguwembeluswa honhu ha kupululila, kota iyosi lilingubilabila kuli itubuli liwele mwanzi.

⁴ “Ila heni ndo Mkulu Nguluwi, Nguluwi wa hemwe, ndiwalavile hemwe kulawa isi ya Misili, mwahela Nguluwi yunji ila heni, haduhu yalinguweza kuwalohola.

⁵ Heni ndo ndiwalolele hemwe vyomuwele kuchi-wala, kuli isi iwele na ivuche lilingulakaza.

⁶ Londiwapele hemwe chilyo, namwali migute lomigute, namwaluka kidaya, hamba namsemwa heni.

⁷ Lelo, ndowa kota isimba kwa hemwe, ndowabeteza mnzila kota izongoduma.

⁸ Kota idubu lisukuligwe mwanage, Ndowatowa na kuzidadula mhambaga za hemwe. Kota isimba ndowalya, igongolo lya kisolo ly-owadadula.

⁹ “Ndowadumya hemwe Waisilaeli. Whaani yoweza kuwatanza?

¹⁰ Kakohi lelo mndewa wa hemwe yawalohole kulawa kuli miji ja hemwe jeng'ha? Wa kohi wala vilongozi wa hemwe wawamile? Hemwe ndo mlandile, ‘Utupe mndewa na vilongozi watulongoze.’

¹¹ Kwa kuzudila kwa heni nandikupa mndewa, hamba nandimusa kwa ng'halazi ya heni.

¹² Wihe wa Isilaeli nauwichigwa ako, magazo ga heye nagawichigwa kung'hano kwa chiwalo cha hamba.

¹³ Usungu kota wa mdala yalinguponda womfika, ila heye ndo mwana mpoka, mhela wa kupondigwa houfika, kangulemaga kulawa mmunda mwa mayake.

¹⁴ “Ndowagombola hemwe kulawa kuli isi ya wabagame, ndowalohola kulawa kuli kubagama. Gwa kubagama, kwa kohi kudumya kwa hegwe? Gwa isi ya wabagame, kwa kohi kuwifya kwa hegwe?

“Heni siwonela isungu,
¹⁵ hanga Isilaeli kolutilila goya hali wang'holoze.
Mbeho ya ivuche ya kolilawilaga isanya kulawa
kwa Mkulu Nguluwi yokuya, iputa kulawa
kuchiwala,
nzasa yake hailavya mazi na ideho lyake lyokala.
Ng'hano za heye zeng'ha za vinhu vya sendi nyinji
zoholigwa.
¹⁶ Wanhu wa Samaliya wotowigwa kwa nongwa
ya hewo,
kwa vila nawambelenhuka Nguluwi wa hewo.
Wokopoligwa kwa ipanga, wana wa hewo wohon-
dangwa,
wache wa hewo wawele na himila wotumbu-
ligwa.”

14

Kumhiluchila Mkulu Nguluwi

- ¹ Hemwe Waisilaeli, mhiluche kwa Mkulu Ngu-
luwi, Nguluwi wa hemwe,
namikwang'hwala kwa chiwalo cha gehile ga
hemwe.
² Mumhiluchile Mkulu Nguluwi na kumlonjela,
“Utulechele gehile geng'ha, ubochele ndolendole
za hetwe za lutogo,
kota ndolendole za milogota milume.
³ Ashulu howeza kutulohola,
hatuweza kitumbila kahi kuli falasi wa ngondo.
Hambe tujicheme kahi, ‘Milungu ja hetwe,’
ajo ndo jimalukolo jotuhongole twetwe.
Kwa hegwe walekwa wangupataga isungu.”
⁴ Mkulu Nguluwi kangulonga,

“Ndowalohola kulawa kuli wihe wa hemwe, si-
waleka,
ila ndowagana kahi kwa kunuwila kwa heni,
kwa vila ng'halazi ya heni ya haduhu kwa hemwe.

⁵ Ndowa kota nungwi kwa Isilaeli, kobahula kota
uluwa wa yunjiyunji,
kota mielezi ja Lebanoni, kodulisa mizabi jake
hasi.

⁶ Nhagala zake zokwenela chila honhu,
kunoga kwake kowa kota migodi ja mzeituni,
kunhunyhilila kwake kunojile ndo kota mielezi ja
Lebanoni.

⁷ Wanhu wochikala kahi kuli lubehelo lwake,
yodedemka kota nyhule inojile,
yobahula kota mizabibu,
kuzeleka kwake kowa kota divai ya Lebanoni.

⁸ Gwa Isilaeli, ndina choni kahi na jimalukolo?
Ndowedichila hemwe na kuwalolela,
Heni ndo kota msonobali uwele na mahamba
madodi
kulela mafuza kwa hemwe kwangulawa kwa
heni.”

⁹ Whaani yawele na luhala? Kozizela mbuli azi.
Whaani yalinguvizela? Ayu kozizela.
Nzila za Mkulu Nguluwi ndo zigoloka,
watanganiche ndo wangujendaga kuli nzila azo,
ila walingubelenhuka wochikwang'hwala amo.

**Ilagano Iya Katali, Ilagano Linyale kwa
Wanhu Weng'ha
Portions of the Holy Bible in the Vidunda language of
Tanzania**

copyright © 2014 Pioneer Bible Translators

Language: Vidunda

Translation by: Pioneer Bible Translators

The New Testament in Vidunda

This translation, published by Pioneer Bible Translators and The Word for the World, was published in 2014.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact www.pioneerbible.org.

**Old Testament Books Copyright 2018 Pioneer
Bible Translators**

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 9 Jul 2025 from source files dated 9 Jul 2025

c584e819-507e-56ab-bbd8-53371c39d20d